

Valik vastuseid enamlevinud küsimustele isa rollist lapse elus

Valik vastuseid enamlevinud küsimustele isa rollist lapse elus

2011

sotsiaal
ministeerium

Trükise väljaandmist toetab
Euroopa Liit ESF programmist
„Soolise võrdõiguslikkuse edendamine 2011-2013“

Sisukord

Hea lugeja!	3
Kes on isa?	5
Kuidas suurendada isa osalust laste kasvatamisel?	7
Kuidas lahutuse korral lähtuda lapse huvidest?	13
Kuidas kaitseb seadusandlus kõikide pereliikmete õigusi lahutuse korral? . .	17
Kuidas ennetada võimalike probleemide tekkimist kärghperedes?	23

Käesoleva trükise juhtumikirjeldused on väljamõeldud, baseerudes enamlevinud ja kuulnud isadusega seotud küsimustel.

Juhtumid:	Annika Roosa (Perekeskus Sina ja Mina).
Psühholoogilised kommentaarid:	Kadri Järv-Mändoja , Audentese Erakooli koolipsühholoog ja OÜ Perekonsultatsioonid pereterapeut. Gordoni perekooli koolitaja. Pille Murrik , Murrik Koolitused OÜ pereterapeut ja koolitaja (Gordoni perekool, PREP-paarisuhtekoolitus).
Õiguslikud kommentaarid:	Haldi Mäesalu , Justiitsministeerium, Rahvusvahelise justiitskoostöö talituse nõunik. Katre Pall , Sotsiaalministeerium, Sotsiaalkindlustuse osakonna hüvitiste ja toetuste poliitika juht. Signe Riisalo , Sotsiaalministeerium, Laste ja perede osakonna peaspetsialist.

Nõuandeid ning muud kasulikku infot leiab veebilehelt: **www.lapsedjapered.sm.ee**

Trükise väljaandja on EV Sotsiaalministeerium.
Koostaja: Annika Roosa (Perekeskus Sina ja Mina).
Toimetanud ja kirjastanud: Puffet Invest OÜ.

Hea lugeja!

Isa sünnib siis, kui sünnib laps. Enne seda ei oska me hästi ette kujutada, mis meid ees ootab. Oleme küll näinud oma isa pealt, kuidas ta käitub, kuidas olukordi lahendab jne, aga ise isaks saamine on siiski midagi muud. Uus, pisike inimene ootab meilt juhendamist ja kaitset, et kasvada üles ja maailmas hakkama saada. See on erakordselt suur vastutus.

Sünnitusmajast ei anta kaasa käsiraamatut, kuidas last kasvatada. Iga pere ja iga laps on erinevad, ning ka iga isa on erinev. Üheseid lahendusi pakkuda polegi võimalik - ka ühe pere lapsed on tihtipeale hoopis eri iseloomudega. Maailm me ümber muutub ning neid muutusi tuleb lapsel aidata tõlgendada. Muutustest ei jää pahatihti puutumata ka pered, olgu selleks siis kolimine teise riiki, töökoha vahetus, lahutus või midagi muud. Üks on aga kindel - kõigis neis muutustes peab laps teadma, et vanem on tema jaoks alati olemas. Iga suhe rajaneb usaldusel, ja usaldust tuleb hakata üles ehitama esimesest isakssaamise hetkest peale. Isaks olemise suurim väljakutse ongi olla oma lapsele just see inimene, kellega ta tahab ja julgeb oma rööme ja muresid jagada.

”Loodan, et julgus küsida nõu ja spetsialistiga aru pidada kasvab Eesti isade seas ning nad ei jää oma muredega üksi.”

Mul on hea meel, et käesolev juhendmaterjal annab nõu, kuidas aidata isadel tekkinud küsimusi lahendada. Loodan, et julgus küsida nõu ja spetsialistiga aru pidada kasvab Eesti isade seas ning nad ei jää oma muredega üksi. Kõik me tahame olla oma lastele maailma parimad isad - teinekord on lihtsalt vaja veidi julgustavat sõna, et sellega suurepäraselt hakkama saada.

Hanno Pevkur
Sotsiaalminister

Kes on isa?

Psühholoogiline kommentaar:

Kiired muutused ühiskonnas mõjutavad ka traditsioonilisi rollikäsitusi ning nõuavad isa rolli lahtimõtestamist. Hierarhilises ühiskonnas nähti isa eelkõige otsustajana ja piiride seadjana (keelaja-karistajana). Vanemad, kes oma lapsepõlvest kaasa võetud rollimudeleid automaatselt järgivad, ajavad sageli segamini autoriteedi ja autoritaarsuse. Elu on näidanud, et autoritaarsus toob kasu asemel pigem kahju. Autoriteediks kujuneb isa aga eelkõige oma olemis- ja suhtlemisviisi ning elutarkusega.

Tänapäeval on levimas toetava isa mudel, kes varasemaga võrreldes osaleb tunduvalt rohkem nii kodutöödes kui lastekasvatases. Neil isadel on oma lastega sageli emotsionaalsem side kui lapsepõlves neil nende isaga, ent põhiline vastutus laste kasvatamise eest jääb ikkagi emale. Paraku on tänapäeval sagenenud ka nn eemalolevate isade hulk. Kui varasemalt oli isa ja laste vahelise distantsi põhjuseks isade suutmatuse (oskamatus) emotsionaalseks kontaktiks ja sõdade mõjutused, siis tänapäeval põhjustab omavahelist eemaldumist isade taandumine leivateenija rolli. Ülipikad tööpäevad või hoopiski välismaal tööl käimine ja perest pikalt eemal olemine võivad mõjuda hävitavalt omavahelisele lähedussuhtele.

Vanemluses eristatakse kaasajal bioloogilist, juriidilist, sotsiaalset ja psühholoogilist osa. Kärghperedes ei ole kasuisal bioloogilist ja juriidilist rolli, kuid oluline on valmisolek psühholoogiliseks ja sotsiaalseks vanemluseks. Isa sotsiaalne roll seisneb lapse vajaduste eest hoolitsemises ning lapsega igapäevaelu jagamises, psühholoogiline isadus hõlmab emotsionaalset seotust ja lähedussuhet isa ja lapse vahel. Veelgi tähtsam on, et pärisisad ei piirduks bioloogilise ja juriidilise rolliga, vaid oleksid isad nii hingelises, vaimses kui sotsiaalses mõttes.

Tänapäeval on kujunemas nn uue isa rollimudel, kelle vanemaks olemisse mahub ka lapsega kojujäämine, mis ei hävita tema identiteeti, vaid hoopis tugevdab seda. Isal, kes on alati lapse jaoks olemas ning kes teda tingimusteta armastab, kujuneb lapsega soe ja usalduslik kiindumus suhe, mis on aluseks lapse eneseusaldusele ja hilisematele suhetele. Uuringud kinnitavad, et isa on lapse arengus oluline sünnist alates (ja juba enne sündi!). Lapsed, kellel on isaga lähedane suhe, on aasta vanuselt arenenumad kui eakaaslased, kelle eest hoolitsevad valdavalt emad. Lähedussuhte isaga loob aluse lapse emotsionaalse ja sotsiaalse intelligentsuse arenguks. Koolieas saavad need lapsed paremini hakkama nii õpingute kui suhetega ning murdeas käituvad vastutustundlikumalt, on rahulolevamad, rõõmsameelsemad ja uuele avatumad. Varases täiskasvanueas ületavad need noored oma vanemaid nii hariduse kui sotsiaalse positsiooni osas. (Burgess, A. Isarolli muutmine. Varrak 2000, lk 258-265)

„Elukogenud pereterapeut Jesper Juul rõhutab, et naised peavad laskma meestel kujundada isarolli koos lastega, sest naised ei saa meestele õpetada, kuidas isa olla.“

Isa armastus ei ole enamasti last lämmitav, vaid julgustav ja arendav. Erinevad uuringud kinnitavad, et lapsed, kelle kasvatuses on isal olnud oluline ja aktiivne roll, saavad elus paremini hakkama, kui kahe koos elava vanemaga sirgunud lapsed, kelle kasvatamine on olnud peamiselt ema õlul. Lähedussuhe mõlema vanemaga toetab lapse sisemist terviklikkust ning annab tasakaalustatud pildi maailma polaarsusest. Isa on ühtlasi eeskuju ja rollimudel. Elukogenud pereterapeut Jesper Juul rõhutab, et naised peavad laskma meestel kujundada isa rolli koos lastega, sest naised ei saa meestele õpetada, kuidas isa olla. Naised saavad mehi aidata sellega, et annavad neile võimaluse isa rolli täita ja usuvad neisse ning nende hakkama saamisesse.

*„...kaheksateist aastat meie laste elust
koosnevad 6570 päevast... Aastad
libisevad käest, ikka üks päev korraga...
Kui laps on kümneaastane, on 3650
päeva juba läinud. Alles on 2920 päeva...
Ärge jätke ennast ühestki päevast ilma”*

Rob Parsons „60 minutit isa“

Õiguslik kommentaar:

Õiguslikus tähenduses on isa isik, kes kannab vanema õigusi ja kohustusi ning kes ei pruugi olla lapse bioloogiline vanem. Isa on lapse eostanud mees, kelleks loetakse lapse emaga lapse sünniajal abielus olevat meest; samuti meest, kes on isaduse omaks võtnud või kelle isaduse on tuvastanud kohus. Isa on ka lapse lapsendanud mees. Isa nime ja isikuandmete kanne on tehtud lapse sünniakti, mis tõendab isadust õiguslikus tähenduses. (Perekonnaseadus 8. Peatükk).

Kuidas suurendada isa osalust laste kasvatamisel?

9-klassi klassijuhataja: *õpilasel on koolis tugevad õpiraskused. Tegin ettepaneku saada kokku kogu perega (kuna pole siiani kordagi õpilase isaga kohtunud) arutamaks lapse võimalusi edukaks põhikooli lõpetamiseks. Isa ei pidanud enda osalemist kohtumisel oluliseks. Ema väljendas mulle enda rahulolematust isa otsuse suhtes. Miks isa ei huvitu ja kas peaks teda nõ sundima kaasa tulema? Kes võiks temaga rääkida?*

Psühholoogiline kommentaar:

Isade kaasamise raskused lapse kooliteemade arutamisele on sageli suureks probleemiks. Oluline on mõista, miks see nii on. Põhjuseid selleks on mitmeid:

- 17.-20. sajandil on isad olnud perele majandusliku toe pakkujad. 1960-70ndatel arvasid käitumiseadlased isegi seda, et isad ei ole lapse tervisliku arengu jaoks olulised. Seetõttu uuriti peamiselt ema ja lapse vahelist suhet. Laste eest hoolitsemist on peetud naiselikuks ning see on seotud emadusega. Viimastel aastatel on siiski mõistetud, et isad mõjutavad oluliselt lapse arengut ja tema otsene osalemine lapse kasvatamisel on vajalik. Varem õigeks peetud mustrite muutumine võtab aga aega.
- Isade osalus lapse õppetöös ja sellega seotud probleemide arutelu võib näidata, kui kaasatud ta peres tegelikult on. Isa, kes ajab vastutuse emale, ei ole ilmselt seotud lapse emotsionaalse ja sotsiaalse arenguga. Kiindumussuhe kujuneb lapse ja vanema vahel 1.-4. eluaasta jooksul. Sageli ei ole emad sel perioodil osanud isadele vastutust anda, kas oma lapsepõlves saadud mustrite tõttu või siis suurest vajadusest kontrollida ning asju ise ära teha. Nii ei olegi isadel väga suurt võimalust osaleda, ja kui ei ole kindlustunnet, et tegelikult saadakse lapsega kenasti hakkama, jäädaksegi emale.
- Isaks kujunemisel on väga oluline eeskuju, mis saadakse lapsepõlves oma isalt. Paljudel ei ole isa olnud lapsepõlves füüsilisel kohal, mistõttu oma perre on kaasa võetud mudel, et mehe asi ei ole lapsi kasvatada. Eduka isa definitsiooniks võib olla ka "palju töötav isa" ning siis püütaksegi sarnaselt käituda. Eeskuju puudumise tõttu ei oska sellised mehed täiskasvanuna oma lastele isad olla ja nad ei tea, kuidas lapsed neid tegelikult vajavad. Seetõttu on oluline meeste selgitada, kuidas nad lapse arengut mõjutavad, ning julgustada neid oma ebakompetentsuse tundest jagu saama.

- Paraku ei arva sageli ainult mehed, et nad on ebakompetentsed isad. Vahel arvavad seda ka nende naised. Antud juhtumi puhul see ilmselt nii ei ole, aga isadega töötades tasub meeles pidada, et nii mõnigi naine arvab, et mees ei oska ja ei tea lastest nagunii midagi. Seetõttu ei pingutata ka eriti isa kaasamisel.
- Õpetajad ja teised lastega tegelevad spetsialistid kipuvad leppima sellega, et infot vahetatakse ainult emaga ning arenguvestlustel ja koosolekutel isad eriti ei käi. Kui lasteaedades ja algklassides on lastud mööda võimalus isasid oma laste tegemistesse kaasata, siis on 9. klassis seda tunduvalt keerulisem teha. Kui isa ei ole pidanud kooli üritustel osalema ja teda pole sinna ehk kutsutudki, siis on see isale sõnum, et tema osalus ja panus ei ole oluline.
- Õpetajal või teistel lastega tegelevatel spetsialistidel võib olla isiklik kogemus, et isadest suurt abi ole ja tegelikult ongi naiste asi lapsi kasvatada. Selline uskumus võib olla teadvustamata ja kõik katsed isa kaasata luhtuvad just seetõttu, et kutsuja sellesse tegelikult ei usu või tema kutse lapse isale ei kõla veenvalt.
- Võib juhtuda, et isadel (ja ka emadel) on oma koolieast kehvad mälestused ja kooli tajutakse hirmutavana. Kui kool kutsub vanemaid vestlusele, et arutada lapse õpi- või käitumisprobleeme, siis võib see kõlada vanema jaoks süüdistusena, et ta ei ole oma laste kasvatamisega hakkama saanud. Oma abitust ei pruugita endalegi teadvustada vaid asutakse süüdistama kooli või otsima vabandusi, et mitte kohale tulla.

Kuidas isasid kaasata?

- Isa kooli kutsudes tuleb kutsujal ise uskuda, et see on vajalik ja oluline. Tuleb mõista, et ainult ema kaasates jääb pilt lapse probleemidest poolikuks.
- Isa kaasa tulema sundida ei saa. Vajalik on mõista, mis keeldumise taga tegelikult on. Selleks tuleb isa poole pöörduda otse, mitte läbi ema. Kutse olgu aga kindel ja selge ning eitava vastuse järel ei tohiks kohe järele anda, vaid huvitada, miks isa ei taha tulla.
- Kui isa ei soovi kohtumisel osaleda ja leiab keeldumiseks mitmeid põhjuseid, tuleks teda kuulata, usaldada oma sisetunnet ja rääkida isaga avatult ja otseselt põhjustest, miks ta tulla ei soovi.
- Isasid (ja ka emasid) koostööle kutsudes võiks rõhutada, et kool vajab rohkem infot, et lapsele võimalikult head õpikeskkonda luua. Isale tuleb öelda otse, et tema nägemus asjast on määrav, ja isegi kui laste kasvatamine on aktiivselt ema kanda, siis isa näeb seda asja eemalt, suuremas perspektiivis. Edastada tuleb ka sõnum, et koos suudetakse kiiremini lapse probleemidele lahendused leida ning ainult ema vaatenurk asjadele võib olla liialt ühekülgne.

Taani pereterapeut Jesper Juul on öelnud, et vanemad armastavad oma lapsi aga nad sageli ei oska armastavalt käituda. Seetõttu ei vaja isa süüdistamist, et ta ei hooli või et seda oligi arvata, ta on ju mees!

Taani pereterapeut Jesper Juul on öelnud, et vanemad armastavad oma lapsi aga nad sageli ei oska armastavalt käituda. Seetõttu ei vaja isa süüdistamist, et ta ei hooli või et seda oligi arvata, ta on ju mees! Pigem on abiks siiras koostööle kutsumine ja toetus. Kui vähegi mõista põhjuseid, miks paljud meie „tänašed“ isad ei taha laste kasvatamisest osa võtta, siis on võimalik neid vigu edaspidi vältida, tehes kõik, et meie „homsed“ isad oskaksid algusest peale olla rohkem lapse kasvatamisse kaasatud.

Õpetaja võiks proovida hinnanguvabalt isa koostööle kaasata järgmiselt:

Õpetaja: 9. klass on väga oluline ja ma sooviksin, et Mart saaks selle hästi lõpetatud. Paraku on tal õppimisega tõsisemid probleeme tekkinud. Ma olen temaga rääkinud ja vajaksin nüüd ka teid appi, et Marti aidata.

Mardi isa: Teate, Mart on suur mees juba. Ise teab, mis oma eluga teeb. Mina ei sekku tema asjadesse juba ammu. Nii et vaevalt ma teid kuidagi aidata saan. See ju on teie töö, et koolis asjad laabuks. Pealegi on meie peres ema asi lapsi kantseldada.

Õpetaja: Saan aru, et te usaldate oma poega ja lasete tal ise vastutada oma asjade eest. Samas te näete teda kodus sellisel nagu mina teda kunagi koolis ei näe. Minu kogemus on ka see, et kui ainult emadega asju ajada, siis ei saa täit pilti olukorrast. Kuigi te olete vähe Mardiga koos, on teie mõtted minu jaoks väärtuslikud ja ma usun, et te saate mind ja Marti aidata.

Mardi isa: ... Ma ei tea ... Katsuge see asi kuidagi ise ära klaarida seal. Mul on hetkel kiired ajad.

Õpetaja: Võib olla ma eksin, aga mulle tundub, et teil on vastumeelne kooli tulla. Teile ehk tundub, et see on aja raiskamine?

Mardi isa: Ei, ei ... Mitte seda. Aga, no, mis ma ikka oskan öelda või arvata. Ema kasvatab meie lapsi ju peamiselt, tema teab.

Õpetaja: Teile tundub, et te ei ole isana kompetentne?

Mardi isa: Ei ole vist, jah. Ja ega ma Mardiga ka enam jutule saa.

Õpetaja: Teil on kahju, et teil oma pojaga lähedasemat kontakti ei ole?

Mardi isa: ... No eks ta nii ole, jah. Ikka ju tahaks, et tal läheks hästi, aga ta ei räägi ju midagi oma asjadest ja elust.

Õpetaja: Himm, te tahaksite temast rohkem teada? Ehk siis ongi nüüd koolis see võimalus. Mart osaleb ka meie vestlusel. Vaatame, ehk leiame koos mingi lahenduse.

Õiguslik kommentaar:

Võrdselt emaga on isal kohustus ja õigus hoolitseda oma alaealise lapse eest. Mõlemal vanemal on hooldusõigus, mis kätkeb endas õigust hoolitseda lapse isiku eest (isikuhooldus) ja õigust hoolitseda lapse vara eest (varahooldus) ning õigust otsustada lapsega seotud asju. Samuti on vanematel võrdne kohustus oma last ülal pidada. Vanema hooldusõigus võib olla ühine, kuid lapse sünni registreerimisel on võimalik kokkuleppel anda hooldusõigus ühele vanemale. Ühist hooldusõigust saab jagada ka hiljem, kuid sellisel juhul lahendab küsimuse kohus. Kohus saab vaidluse korral konkreetses asjas anda otsustusõiguse ühele vanemale. Vanem ja laps on kohustatud teineteisest lugu pidama ning arvestama teineteise huve ja õigusi. (Perekonnaseadus 9. ja 10. Peatükk 1. jagu).

Teise lapse ootel isa: *oleme naisega kaalumas varianti, et lapsega jään mingil hetkel koju minna, kuna see sobiks meie mõlema töö iseloomuga rohkem. Olen kuulnud, et isadel see võimalus on, kuid kust leida selle kohta infot? Meie pere puhul võib küll saada pingeallikaks mõlema vanaema suhtumine, kes sellest ideest kuulates ehmusid, ja olid kasvõi ise nõus last hoidma, et isa ei peaks lapsega kodus olema...*

Psühholoogiline kommentaar:

Et tehtud otsusega hiljem rahul olla, on oluline (nagu iga muu otsuse puhulgi) endalt küsida, miks sellise valiku kasuks otsustatakse, samuti, mida see otsus kellegi jaoks kaasa võib tuua ning milleks sel puhul valmis olla. Materiaalsed kaalutlused on kahtlemata olulised, kuid silmas peaks pidama, et lapsehoolduspuhkus on eelkõige selleks, et tagada lapsele igakülgne vanemlik hoolitsus, mis toetab tema arengut.

Meie kultuuriruumis ollakse harjunud, et lapse esmaseks hoolitsejaks on ema, isadele on jäetud pigem leivateenija roll. Seetõttu on laste eest hoolitsemine kogu ühiskonnas tugevalt naiste poole kaldu ning isad tunnevad end sageli kõrvalejätuna. Kahjustada saavad laste ja isade omavaheline lähedus ning igapäevane suhtlemine. Laps, kes on osake emast ja osake isast, vajab mõlemat vanemat ja suhet mõlema vanemaga. Taani pereterapeut Jesper Juul ütleb, et vanemlikku vastutust ei saa jagada isegi pooleks, kumbki vanem peaks olema 100% lapsevanem, see tähendab otsest kursisolekut lapse ja tema käekäiguga, mitte vaid teise vanema vahendatud info vastuvõtmist. Juul on veendunud, et naised on tahtmatult tõrjunud isad lastest eemale ("Ah, sa ei oska, las ma ise ..."), samuti arvavad isad liiga kergesti, et nad ei tule nutva imikuga toime, ja annavad lapse kiiresti emale üle. Kogenud terapeudi arvates peaks igale isale andma võimaluse jääda hiljemalt 8-9 kuuse lapsega vähemalt nädalaks kahekesi, et saaks moodustuda lähedussuhe isa ja lapse vahel. Isad saavad hakkama, kui neile võimalus anda. Neil ei pruugi olla selline kaasasündinud taju nagu emadel, kuid olemasolev taju on kogemustega arendatav.

Põhjamaades, kus vanemapuhkust hakati isadele võimaldama juba möödunud sajandi seitsmekümnendatel aastatel, tehtud uuringud kinnitavad, et vanemapuhkusele olemine ja lastega lähedaste suhete loomine parandab meeste tervist: suureneb emotsionaalne ja vaimne heaolu, sest lastega koosolemine pakub rõõmu ning annab elule tähenduse. Rootsi isadel, kes olid lastega kodus 30-60 päeva, vähenes suremuse risk 25% (kuna lapsega koosolemine laeb emotsionaalselt, ei vajata asendusaineid ja riskikäitumist). Tähelepanuväärne on isade kojujäämise positiivne mõju paarisuhtele (nende paaride tõenäosus lahku minna vähenes 30%).

Põhjamaade kogemus kinnitab, et ka lapse rinnaga toitmine ei ole takistuseks isa kojujäämisele, sest toitmise ajaks saab isa lapsega ema

töö juurde minna. Rootsis, kus isad võivad lapsega koju jääda kohe peale ema sünnituspuhkust, on laste rinnaga toitmise protsent suurem kui Eestis, kus lastega on kodus valdavalt emad. Pigem on takistuseks ikkagi stereotüüpne mõtlemine mehelikkusest ja naiselikkusest, mis seab kahtluse alla isa lapsega koju jäämise kui valikuvõimaluse. Antud juhtumi puhul see olla ka vanavanemate reaktsiooni põhjuseks.

Lapsega kodusolemine on isadele hea võimalus rattalt maha astuda ja nautida enda loodud väärtust. Võimalus hoolt kanda oma lapse eest arendab mehes vastutustunnet, pakkudes samal ajal suurepärase emotsionaalset naudingut. Nähes, kuidas laps areneb iga päevaga, imedes nagu käsn enda sisse uut infot ja seda kohe kasutades, olles igapäevaselt vahetus kontaktis lapse aususe ja siirusega, püsib ka isa värskelt ja avatuna.

Taani pereterapeut Jesper Juul ütleb, et vanemlikku vastutust ei saa jagada isegi pooleks, kumbki vanem peaks olema 100% lapsevanem, see tähendab otsest kursisolekut lapse ja tema käekäiguga, mitte vaid teise vanema vahendatud info vastuvõtmist.

Mida vanemapuhkusele jäämine isalt eeldab? Koosolemist kõige otsemas tähenduses. Oskust last märgata ja tajuda, tundlikult tema vajadustele reageerida. Lapsega suhtlemist: armastavat

pilku, puudutusi ja lapsega rääkimist, tema häälitustele vastamist ja tema vajaduste "sõnadesse tõlkimist". Maailma vaatamist lapse silmade läbi, mitte lämmatamist enda poolt pakutavaga.

Iga päev on uus ja imeline ja laps oskab üha rohkem. Vanema osaks on kaasa imestamine ja

rõõmustamine. Kui isa on vanemapuhkusele jäädes tööpoolest valmis olema lapsega, mitte vaid mähkmeid vahetama ja süüa andma, teeb ta sellega lapsele hindamatu teene. Ühtlasi on see võimalus lähedussuhteks ka olemasoleva vanema lapse jaoks: kodusoleval isal on rohkem aega ja tähelepanu ka tema jaoks ning tema kaasamiseks pereellu. Lapsele kinnistab isaga koosolemine eluterve peremudeli ja loob algse turvatunde, mis hilisemas elus avaldub eneseusalduse ja julgusena enda eest seista.

Isa ja lapse vahelise kiindumusuhete kujunemisest saab lugeda William ja Martha Searsi raamatust "Kuidas luua turvaline kiindumusuhete oma lapsega".

Õiguslik kommentaar:

Enam rasedus- ja sünnituspuhkuse ajal on isal võimalus kasutada kahe kuu jooksul enne või peale lapse sündi 10 tööpäeva isapuhkust. Isapuhkus ei ole käesoleval ajal tasustatud; alates 2013. aastast hakatakse maksma isapuhkuse tasu isa palga järgi. Puhkuse ja tasu saamiseks tuleb pöörduda tööandja poole. Lapsehoolduspuhkusele on õigus mõlemal vanemal kuni lapse 3-aastaseks saamiseni, lapsehoolduspuhkust võivad vanemad kasutada ainult kordamööda. Lapsehoolduspuhkusel olevale vanemale makstakse vanemahüvitist ning pärast seda lapsehooldustasu vastavalt riiklike peretoetuste seadusele. Esimese 70ne päeva jooksul peale lapse sündi on vanemahüvitisele õigus üksnes lapse emal. Isa vanemahüvitist arvutatakse tema varasema töötasu järgi, aluseks võetakse sama kalendriaasta, mis on/oleks hüvitise arvutamise aluseks emal e vanemahüvitisele õiguse tekkimisele eelnev kalendriaasta. Taotlus hüvitise saaja vahetamiseks esitatakse Sotsiaalkindlustusametile.

Norra, Rootsi ja Islandi isadest jääb kuni 90% mõneks ajaks väikelapsega koju tema eest hoolitsema. On leitud, et selline käitumine mõjub hästi isa ja lapse suhetele, samuti tõstab isade osalemist kodustes töödes lapsehoolduspuhkuse lõppemise järgselt, andes emadele suurema kindlustunde järgmise lapse sünnitamiseks.

Infot vanemahüvitise kohta leiab Sotsiaalministeeriumi ja Sotsiaalkindlustusameti kodulehekülgedelt.

”Mida vanemapuhkusele jäämine isalt eeldab? Koosolemist kõige otsesemas tähenduses. Oskust last märgata ja tajuda, tundlikult tema vajadustele reageerida.”

”Lapsehoolduspuhkusele on õigus mõlemal vanemal kuni lapse 3-aastaseks saamiseni.”

Kuidas lahutuse korral lähtuda lapse huvidest?

10-aastase poja isa: *meil naisega olid suhted halvad aastaid, kuid otsustasime koos elada poja pärast. Lõpuks siiski lahutasime. Poeg käis minu juures nädalavahetustel, ja tundus, et talle meeldisid meie ühised ajaveetmised. Viimasel ajal poeg ei taha enam tulla öeldes, et ei taha ema kurvastada. Rääkisin naisega ja tema väidab, et tema last kinni ei hoia, kuid laps ise ei taha tulla. Mida teha?*

Psühholoogiline kommentaar:

Laste turvalisus tuleb eelkõige vanematevahelistest suhetest. Kui vanemad elavad koos vaid laste pärast, tunnevad lapsed end süüdlasena ning nende emotsionaalne areng takerdub. Sageli juhtub, et ise seda teadvustamata halvustavad vanemad lapse ees teineteist või kasutavad last "postiljonina", kelle käest uurida teise vanema kohta. Nii kistakse laps vanematevahelisse konflikti, mõistmata, kui haigettegev see lapse jaoks on. (Sama käitumismustrit kasutavad paljud vanemad ka peale lahutust.)

Lahutusega elab iga pereliige läbi leinaprotsessi (loobumine senisest ja loobumine unistustest), millega kaasnevad valusad tunded - viha, süütunne (võib avalduda ka teise süüdistamises), kurbus, pettumus, mure, hirm, häbi vms. Leppimine juhtunuga ja eluga edasiminekuks saab toimuda vaid siis, kui valusad tunded läbi elatakse, kumbki partneritest võtab vastutuse oma osa eest juhtunus, ei süüdistata teist, vaid õpitakse juhtunust.

Vanemate suutlikkus oma tunnetega toime tulla (mitte tunnete allasurumine) on eelduseks, et märgata ja mõista laste tundeid.

Vanemate suutlikkus oma tunnetega toime tulla (mitte tunnete allasurumine) on eelduseks, et märgata ja mõista laste tundeid. Lapsed vajavad oma reaktsioonidest arusaamiseks vanemate teadlikkust, tähelepanu, empaatiat ja oskust tundeid peegeldada. Vaid sel moel saavad vanemad toetada lapse sisemise terviklikkuse säilimist muutunud olukorras, edastades oma käitumisega lapsele sõnumi: "Mul on kahju, et sa pead meie tõttu kannatama. Ma ei saa su valu olematuks teha, kuid sa ei pea sellega üksi olema, sa saad seda minuga jagada." Tähtis on, et vanemad oskaks ka lapse viha all näha ja sõnastada valu, kurbust ja pettumust. Sellest, milline segadus ja vastolud mässavad lapses, kelle vanemad lahutavad, annavad hea ülevaate Hannu Mäkela raamat "Miisa uus pere" ning Matthew Whymani "Kaheks kistud".

Tundlikud ja hoolivad lapsed võtavad alateadlikult ema tunded üle. Filmis "Võorasema" on stseen, kus poiss, kes peale vanemate lahutust elab koos õega ema juures ja kohtub isaga nädalavahetuseti, läheb isa uue naisega koos olles kaduma. Peale lapse ülesleidmist teatab ema, et ei luba enam lapsi isa juurde. Emaga ratsutamas olles püüab poiss juhtunut heastada, öeldes emale: "Ega see tema süü ei olnud, et ma kaduma läksin." "Ma tean," vastab ema. "Ma olen sinuga koos olles ka kaduma läinud," jätkab poiss. "Ma tean," kostab ema. "Aga kui sa tahad, ma vibkan teda," väljendab poeg

emale lojaalsust, mispeale ema, kes isegi oma tundeid nii selgelt polnud teadvustanud, lapse läbinägelikkusest silmnähtavalt kokkub.

Teadmata tegelikku põhjust, miks laps enam eraldi elava vanema juurde minna ei taha, võiks püüda vaadata olukorda erinevate nurkade alt. *Kas pojale tegelikult meeldis, kuidas isa temaga ühiseid nädalavahetusi veetis või ta lihtsalt leppis sellega?* Kuidas otsustati, kus ja mida koos tehakse ja arvestati lapse ettepanekuid? Kas isa oli poja päralt või võttis ta lihtsalt kaasa (oma üritustele, sõprade, vanaema poole vm)? *Milliseid muutusi on isa elus viimasel ajal veel on olnud?* Kui eraldi elaval vanemal on kaaslane või uus pere, on küll tähtis, et lapse nendega liitmine, kuid oluline on arvestada, et laps vajab võimalust ka jagamatuks ajaks oma isaga. Kahekesiolemise aeg annab pojale teada, kui oluline ta isa jaoks on ja toidab tema eneseusaldust.

Oluline on rõhutada, et lapsed ei pea vastutama oma vanemate tunnete ega heaolu eest.

Laps, kes tuleb kokkusaamiselt perest lahus elava isaga, võib mõnda aega tujust ära olla, ka siis, kui kohtumine on olnud tore. Last kurvastab, et ei saa mõlema vanemaga koos elada ning koosoldud aeg on selleks korraks otsas. Ta ei pruugi tahta oma tundeid välja näidata või ei olegi ise neist

teadlik. Need tunded võivad avalduda trotsina, pahameelena, tusasusena. Kui ema ei oska last mõista ja tundeid peegeldada (*sa oled tujust ära, paistab, et sa igatsed isa järele, raske on leppida, et me enam koos pole*), veel enam, kui ema oma tunded on läbi töötamata, võib ta teha eksliku järelduse, et isaga koosolemine ei mõju lapsele hästi. Ta ei pruugi seda takistada, kuid muutub murelikuks. Ning tundlik laps, tahtmata ema kurvastada, loobub isaga kohtumast. Uskudes, et suhe isaga on pojale tähtis ning osates lapse tundeid peegeldada, saab ema julgustada last suhet jätkama.

Lapsega rääkides võiks isa antud olukorras kasutada nii mina-sõnumeid kui lapse tunnete peegeldamist. Näiteks: *"Mind kurvastab, et sa viimasel ajal ei taha enam minu juurde tulla. Tahaksin mõista, milles asi."* Kui poeg vastab: *"Ma ei taha ema kurvastada,"* tuleks tunda selle vastu huvi: *"Räägi sellest lähemalt"* ja püüda poja vastuses olevaid varjatud tundeid peegeldada. Kui ta vastab: *"Iga kord, kui ma sinu juurde tulen, ohkab ema nii sügavalt ja ütleb: "Noh, nüüd jätab sa mind jälle maha,"* tuleks taas peegeldada: *"Sul on raske minu juurde tulla, kui sulle näib, et ema jääb üksi kurvastama. Sa tunned nagu peaksid vastutama, et ema kurb ei oleks."* Edasi saab pojaga rääkida tunnete loomulikkusest, sellest, et olukord on ema jaoks uus ning aja jooksul ta õpib selles olukorras nägema võimalusi, kuidas oma vaba aega huvitavaks teha. Oluline on rõhutada, et lapsed ei pea vastutama oma vanemate tunnete ega heaolu eest. See vabastab lapse üleliigsest vastutusest. Loomulikult on sel teemal vaja rääkida ka lapse emaga (teda seejuures süüdistamata!). Kui aga laps vastab: *"Kui ma koju lähen, tahab ema teada, mis me tegime ja kus me käisime. Ma ei taha neid*

küsimusi. Tahan, et mind rahule jäetaks ja lastaks lihtsalt omaette olla, kuid tema saab pahaseks.” Peegeldus oleks: ”Sind ärritab, kui emal on palju küsimusi. Paistab nagu sa tahaks kõige üle omaette rahus järele mõelda.” Laps: ”Jah, siis tundub nagu me oleks veel sinuga koos.” - ”Sul on tõesti raske leppida sellega, et me enam iga päev koos ei saa olla ja sa igatsed minu järele ...” - ”Jah.” - ”Ja siis sa saad ema peale pahaseks, kui ta tuleb oma küsimustega, sest ta nagu rööviks sinult võimaluse minuga oma mõtetes segamatult omaette olla.”

Üksteist mõistes on võimalik sõlmida kokkulepped, milles iga täiskasvanu vastutab oma vajaduste eest ja ühiselt vastutatakse lapse sisemise terviklikkuse säilimise eest.

Õiguslik kommentaar:

Lapsel on õigus suhelda mõlema vanemaga. Vanematel on õigus ja kohustus suhelda lapsega isiklikult. Vanem peab hoiduma tegevusest, mis kahjustab lapse suhet teise vanemaga või raskendab lapse kasvatamist. Kohus võib lapse huvides suhtlusõigust või selle kohta tehtud kohtulahendite täitmist piirata või suhtlusõiguse teostamise või selle kohta tehtud kohtulahendite täitmise lõpetada. Kohus võib määrata, et laps suhtleb vanemaga sobiva kolmanda isiku juuresolekul. Kohus võib keelata kolmandal isikul lapsega suhtlemise või seda piirata.

Vanemal on õigus nõuda teiselt vanemalt teavet lapse isikuga ja varaga seotud tähtsate asjaolude kohta, kui see ei ole vastuolus lapse huvidega. (Perekonnaseadus 10. Peatükk 6 jagu)

Vanem peab hoiduma tegevusest, mis kahjustab lapse suhet teise vanemaga või raskendab lapse kasvatamist.”

Kuidas kaitseb seadusandlus kõikide pereliikmete õigusi lahutuse korral?

5-aastase tütre isa: leppisime naisega lahutades kokku, et tütar jääb elama temaga, kuid kohtun lapsega regulaarselt. Leppisime kokku ka elatistraha suuruse. Olen vahel hilinenu elatistraha maksmisega, kuid sellest alati naist teavitanud. Sellegipoolest tühistab naine järgmise kohtumise tütreaga ning keeldub edasistest aruteludest. Mind kurvastab, et laps peale pikka pausi mind võõrastab. Millised on minu õigused lapsega kohtumiseks?

Psühholoogiline kommentaar:

Vanemate suhe näib lahinguväljana, kus võitlus käib oma õiguste eest, kannatajaks laps. Kindlasti ei soovi kumbki vanematest last kahjustada, kuid praegusel juhul on laps nagu objekt jäänud "kahe tule vahele". Laps, kelle vanemad tülitsevad, võib tunda end hüljatuna ning justkui mõlemast äralõigatuna. Oma olemasolu tajumine tüli põhjusena tekitab lapses tugevaid süütundeid. Tahtmata ema kurvastada, ei julge ta näidata oma kurbust ärajäänud kohtumise pärast, isaga kokku saades aga avalduvad allasurutud tunded ebamugavuse ja võõrastusena.

Naise käitumine võib paista ebaõiglane kuid tasuks mõelda, kuidas võiks olukord paista naise vaatepunktist, *Mida maksmisega hilinemine ema jaoks kaasa toob?* Perenõustajad puutuvad praktikas kokku olukordadega, kus emal pole reaalselt lastele süüa anda, kui isa õigeaegselt elatistraha ei maksa. *Mis on naise silmis maksmisega hilinemise põhjus?* Kas emal võib jääb mulje, et miski on isale tütrest olulisem (pangalaen, autoliising, uus pere vms)? *Mis tundeid tekitab emas tekkinud olukord?* Pettumust, pahameelt, kurbust, muret lapse pärast? On tõenäoline, et lapsega kohtumise tühistamine ei ole mitte isa karistamine, vaid ema soov, et isa mõistaks, kuidas naine end tunneb, kui mees oma kokkuleppesest ühepoolselt taganeb.

Kui eesmärgiks on tütre turvalisus ja omavahelise lähedussuhte tagamine, on kasulik oma õiguse tagaajamise asemel püüda arvestada üksteise vajadusi. Kui mees ei hakka ennast õigustama ega naisele etteheiteid tegema, vaid võtab vastutuse oma käitumise võimalike mõjude eest, pole ka naisel põhjust arutlust keelduda.

Elatistraha ei ole vägikaigas vanemate vahel, mida vedada, vaid vahend, mille abil ühist last kasvatav ema saab hoolitseda lapse heaolu eest materiaalsel tasandil. Kui isa võtaks endale eesmärgiks elatistraha õigeaegselt maksta, tunneksid kõik end turvalisemalt ja vabamalt.

Näide võimalikust arutelust:

"Ma tahan rääkida kohtumistest tütrega. Olen märganud, et tühistad kokkulepitud kohtumise, kui olen elatisrahaga hilinenu. Mind kurvastab, et kui kokkulepitud kohtumised ära jäävad ja kohtumiste vahel pikaks venib, on tütar mind võõrastama hakanud. Ma muretsen, et see pikk paus kohtumistes on ka temale raske. Ma olen sind küll alati teavitanud, kui õigeaegselt maksta ei saa, kuid ma ei ole seejuures sinu käest küsinud, kas see on sulle vastuvõetav. Ma ei ole lihtsalt selle peale tulnud, et sina ja tütar võite seetõttu majanduslikult väga keerulisse olukorda sattuda. Ma olen olnud pahane, kui sa oled seepeale takistanud mul tütrega kohtumist, kuid ma pole mõistnud, et sa oled püüdnud mulle sel moel märku anda, mida sina tunned, kui mina ühepoolselt otsustan meievahelist kokkulepet muuta. Ma palun vabandust".

Siin võiks teha pausi ja panna tähele, kuidas naine mehe sõnumi vastu võtab. Ja kuulata ära naise vastus. Tee uutele kokkulepetele võib olla sillutatud.

Õiguslik kommentaar:

Ülalpidamist on õigustatud saama alaealine laps; täisealiseks saanud laps, kes jätkab õpinguid põhi- või keskkhariduse omandamiseks, kuid mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni. Ülalpidamise ulatus määratakse kindlaks lapse vajadustest ja tema tavalisest elulaadist lähtudes, arvesse võetakse kõiki eluvajadusi, sealhulgas tema võimete ja kalduvuste kohase hariduse ja kutsealase ettevalmistusega seotud kulutusi, alaealise puhul ka tema kasvatamise kulusid. Ülalpidamist antakse perioodilise maksena, mõjuval põhjusel võib kohustatud isik nõuda, et tal võimaldatakse anda ülalpidamist muul viisil. Alaealise lapse vanem täidab ülalpidamiskohustust elatise maksmise teel eeskätt juhul, kui ta ei ela lapsega koos või kui ta ei osale lapse kasvatamises. Lapsega koos elav vanem peab elatist kasutama lapse huvides. Vanemad võivad omavahel sõlmida kokkuleppeid ülalpidamise maksmise osas, mis ei välista ega piira seadusest tuleneva nõude esitamist. Elatist makstakse iga kalendri kuu eest ette. Igakuine elatis lapsele ei tohi olla väiksem kui pool Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud kuupalga alammäära. Kohus võib elatise välja mõista kindla summana või muutuva suurusena, määrates ette kindlaks elatissumma suuruse arvutamise alused. (Perekonnaseadus 8. Peatükk 1. Ja 2. Jagu).

Klassijuhataja: *tegemist on lahutatud pere lapsega, kelle ükskord viis isa koolist enne tundide lõppu ära. Pärast tunde tegi ema skandaali, et isal lapse ära viia lasin. Mind pole keegi teavitanud, millal ja kes võib lapse koolist ära viia. Tundsin ennast süüdi ja kistuna teise pere arvete klaarimisse. Ei osanud emale midagi öelda ega soovitada. Mida sarnases olukorras teha?*

Psühholoogiline kommentaar:

Kui lapsevanem tuleb ärritunult kooli ja hakkab õpetajat süüdistama, siis on seda väga kerge isiklikult võtta ja ennast halvasti tunda. Enamasti on selliste süüdistuste taga lapsevanema mure ja ärevus. Seetõttu tuleks sellistes olukordades mõelda, kelle probleem see on, ja proovida ennast asetada lapsevanema "sussidesse". Miks ta nii reageerib? Kuidas ta ennast tunda võib? Kas oleksin saanud mulle teada oleva info põhjal kuidagi teisiti reageerida? Mida teha, et edaspidi selliseid olukordi ei tekiks?

Antud juhul on selge, et õpetaja ei saa olla mõtete ja soovide lugeja. See aga ei tähenda, et õpetaja ei saaks kuidagi ema aidata ja olukorda konstruktiivselt lahendada. Kui õpetaja suudab jääda enam vähem rahulikuks, siis võiks abiks olla ema aktiivne kuulamine ehk siis peegeldada emale tagasi tema tundeid ja muret. Siinkohal on oluline, et õpetaja tõesti kuulaks ja laseks emal rääkida, mitte ei hakkaks kohe selgitama ja õigustama.

Ühise hooldusõiguse korral eeldatakse, et vanemad teevad otsuseid lapse asjades ühiselt, välja arvatud lapse igapäevaelu (tavahooldamise) asju, mida otsustab lapsega koos elav vanem."

Dialoog mures osapoolt kuulates võiks ilma ennast õigustamata välja näha järgmine:

Em: Kuidas te lasite Merikesel isaga ära minna? Kes nüüd vastutab, et temaga on kõik korras? Seda asja ma nii ei jäta. Kus direktor on? Mitte kedagi ei saa usaldada!

Õpetaja: Teile tundub, et ma oleksin pidanud isa takistama?

Em: Loomulikult. Isa ei käi ju kunagi tal vastas. Kas te siis ise ei taibanud?

Õpetaja: Saan aru, et te olete väga ärritunud ja mures, et mis Merikesega nüüd juhtuda võib.

Em: ... Nojah, mis temaga ikka juhtub (ohkab ja on nutu äärel). Vaene laps on täielikus segaduses ju. See lahutus ...

Õpetaja: Teil on väga kahju, et asjad on nii läinud. Teil on kahju, et nii teie kui ka Merike saate haiget.

Em: (rahunenult, aga vaikselt nuttes). Jah. Ma tõesti ei tea, kus ma vea tegin. Mul on väga kahju, et ma karjusin siin. See pole teie süü.

Õpetaja: Saan aru, et teil on rasked ajad. Aga ma tõesti ei olnud teadlik, et Merike ei või isaga koju minna. Mul oleks hea meel, kui te mind järgmisel korral sellest teavitaksite.

Em: Jah, loomulikult. Eks isalgi ole omad õigused ju.

Õiguslik kommentaar:

Vanematel on ühine hooldusõigus, kui lapse sünni registreerimisel ei lepitud kokku hooldusõiguse jätmises ühele vanemale. Lahutatud või lahus elavatel vanematel on samuti ühine hooldusõigus, kui kohus ei ole vanema taotlusel teinud otsust ainuhooldusõiguse määramiseks ühele vanemale. Ühise hooldusõiguse korral eeldatakse, et vanemad teevad otsuseid lapse asjades ühiselt, välja arvatud lapse igapäevaelu (tavahooldamise) asju, mida otsustab lapsega koos elav vanem. Kui vanem otsustab iseseisvalt, eeldatakse teise vanema nõusolekut. Kui laps viibib selle vanema nõusoleku, kelle juures laps elab, või kohtulahendi alusel teise vanema juures, siis igapäevaelu asju otsustab vanem, kelle juures laps viibib.

Kui ühel vanemal on ainuhooldusõigus, siis teisel vanema otsustusõigus puudub. Kui vanemad ei jõua ühist hooldusõigust teostades lapsele olulises asjas kokkuleppele, võib kohus vanema taotlusel anda selles asjas otsustusõiguse ühele vanemale, kohus võib seada vanemale piiranguid või lisakohustusi. (Perekonnaseadus 10. Peatükk).

Eesti Karistusseadustiku kohaselt ei ole oma lapse hõivamine karistatav. Juhul kui üks vanem keeldub teisele last välja andmast, võib ühendust võtta Justiitsministeeriumi Rahvusvahelise justiitskoostöö talitusega.

8-aastase poja isa: *mu lapse ema on välismaalane, kes sõitis peale lahkuminekut kodumaale. Leppisime kokku, et poeg jääb hetkel minuga Eestisse, kuna naine oli töö tõttu palju kodust ära. Aastaid hiljem hakkas naine nõudma last endale, kuid ma polnud sellega nõus. Tulemuseks oli see, et naine viis lapse ilma minu nõusolekuta enda juurde välismaale ja väldib kontakti. Mida teha?*

Psühholoogiline kommentaar:

Juriidilises mõttes reguleerivad selliseid olukordi seadused, kuid need ei aita emotsioonidega toime tulla. Kui suhe pojaga on oluline, on temast eemalolek raske. Oluline on oma emotsioonide teadvustamine. Kas tegemist on lihtsalt igatsusega? Või ollakse mures, kuidas poeg emaga elades hakkama saab, kas emal on tema jaoks piisavalt aega, kuidas sealne elu poja hoiakuid ja väärtusi mõjutab? Või on tegemist süütundega, et ei suudetud pojale terviklikku peret kindlustada? Või hirmuga poeg kaotada?

Sellistes olukordades on oluline leida inimene, kellega oma muresid jagada, kes oskaks kuulata. Võimalus rääkida oma muredest sõbrale (või terapeudile) on paljudel meestel aidanud rasked ajad läbi elada ja uuesti toetuspind leida. Oma emotsioonidega toimetulek on abiks nii lapsega kui tema emaga suhtlemisel.

Tähtis on, et vanemad suudaks esikohale seada lapse vajadused. Kui lapse ema suudab vastutuse võtta ja emarolli

igakülgset täita, kui lapse vajadused on temaga koos elades rahuldatus ja laps tahab tema juures elada, pole isal põhjust seda takistada. Tuleks kokku leppida, kuidas lapsest eemalolev vanem lapsega suhelda ning oma vanemlikku rolli täita saab. Kui laps tahaks teise vanema juurde jääda, et oma sõpru ja suhtevõrgustikku säilitada, on sellest rääkides tähtis näidata huvi ja hoolimist ka ema tunnete ja vajaduste suhtes.

Vanematel on oluline kontakti taastamine, vältides seejuures süüdistusi, võttes vastutuse oma käitumise eest ja väljendades teineteise vajadustest arusaamist. Seda saab teha ka meili teel. Kui kontakt on taastatud, võib vajadusel kasutada ka lepitusteenistust. Sõltumata sellest, kus laps elab, sõltub tema turvalisus ja sisemine terviklikkus vanemate võimest lapse vajadused esikohale seada, oma tunnetega toime tulla ning omavahel lapsevanematena suhelda.

Õiguslik kommentaar:

Sellises olukorras võib olla tegu rahvusvahelise lapserööviga. Rahvusvahelise lapseröövi puhul on vanemalt võetud ära noorem kui 16-aastane laps ja viidud välisriiki või last hoitakse välisriigis kinni (last ei tagastatud kokkulepitud tähtajal) teise vanema nõusolekuta.

Sõltumata sellest, kus laps elab, sõltub tema turvalisus ja sisemine terviklikkus vanemate võimest lapse vajadused esikohale seada, oma tunnetega toime tulla ning omavahel lapsevanematena suhelda.

Rahvusvahelist lapseröövi reguleerib põhiliselt “Lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise rahvusvaheline konventsioon” (nn. Lapseröövi konventsioon), alla kirjutatud Haagis 25.10.1980. Konventsiooniga on ühinenud 2011. a oktoobri seisuga 86 riiki (osalisriigid on leitavad infoportaali www.juristaitab.ee veeru “Mul on küsimus perekonnasuhete teemal” alajaotuse “Rahvusvaheline lapserööv” juures).

Konventsioon võimaldab taotleda õigusvastaselt välisriigis viibiva lapse tagastamist või suhtlusõiguse tagamist tema suhtes. Kui konventsiooni alusel otsustatakse laps tagastada või jätta tagastamata, siis see ei mõjuta hooldusõigust (st. hooldusõiguse jagamiseks / muutmiseks peaks ikka kohtusse pöörduma).

Konventsiooni täiendab Euroopa Liidu siseselt Euroopa Nõukogu määrus nr 2201/2003 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 (nn. Brüssel IIa määrus), sõlmitud Brüsselis 27.11.2003.

Määrus täiendab lapse tagastamise ning suhtlusõiguse tagamise taotlemise eeskirju Euroopa Liidu siseselt. Määrusega reguleeritud küsimuste puhul on selles esitatud eeskirjad liikmesriikide vahelistes suhetes konventsiooni eeskirjade suhtes ülimuslikud. Kui laps viiakse ühest liikmesriigist teise liikmesriiki, tagab määrus, et päritoluliikmesriigi kohtutele jääb röövist hoolimata pädevus eestkosteküsimuste üle otsustamisel.

Nii Lapseröövi konventsiooni kui Brüssel IIa määruse keskasutuseks on Eestis Justiitsministeerium. Lapse tagastamise või suhtlusõiguse tagamise menetluse algatamiseks tuleks ühendust võtta Rahvusvahelise justiitskoostöö talitusega (tel: 6 208 183, central.authority@just.ee).

NB! Kui laps on viidud riiki, mis ei ole lapseröövi konventsiooniga liitunud, tuleks pöörduda Välisministeeriumi Konsulaarosakonna poole (tel: 6 377 440, konsek@vm.ee).

Eesti Karistusseadustiku kohaselt ei ole oma lapse hõivamine karistatav, küll võib see aga välisriikides karistatav olla.

Rahvusvahelise lapseröövi puhul on vanemalt võetud ära noorem kui 16-aastane laps ja viidud välisriiki või last hoitakse välisriigis kinni (last ei tagastatud kokkulepitud tähtajal) teise vanema nõusolekuta.

Kuidas ennetada võimalike probleemide tekkimist kärgperedes?

2 lapse ema: olen uues suhtes ja peres on nii ühine poeg kui ka minu tütar elmisest suhtest. Elukaaslane on minu arvates tütreaga karmim kui pojaga. Mees ütleb, et tema lihtsalt nõuab vanemalt lapselt rohkem. Mees oleks nõus mu tütre lapsendama. Näen aga, et tütar ei salli kasuisa. Tunnen, et olen nende vahel ja ei tea, kuidas nende suhteid paremaks muuta. Kas lapsendamine oleks lahendus?

Psühholoogiline kommentaar:

Olukord, kus vanemalt lapselt nõutakse rohkem kui nooremalt, on Eestis üsna tavapärane ka bioloogiliste vanemate puhul. Kasuvanema puhul tulevad kõneks veel mitmed lisategurid: soov olla oma kaaslasel arvestatav partner, kartus mitte osutada lapsele autoriteediks (hirm, et laps "istub pähe"), oskamatus (kui varem endal lapsi pole), erinev ettekujutus vanemlikust rollist ja vastutusest ning muidugi ka vahetegemine oma ja elukaaslase lapse vahel (see võib olla alateadlik). Mehe valmisolekus tüdruki lapsendada võib aimata lapse omaksvõttu ja soovi kokkukuuluvust suurendada. Enne selle sammu astumist vajab aga veel paljudki täpsustamist ja käsitlemist. On hea, et ema on märganud tütre reaktsiooni ja tunneb huvi, mida saab mehe ja tütre omavahelise suhte parandamiseks teha.

Vanemlikku käitumist mõjutavad nii ettekujutus lapsevanema rollist kui vastastikused ootused. Pereterapeutid puutuvad oma töös sageli kokku olukorraga, kus (ka bioloogilistel) vanematel on täiesti erinev arusaam vanemlikust rollist ja vastutusest, millest ei ole omavahel räägitud. Nii võib juhtuda, et kummalgi on oma ootused teisele ning ise püütakse käituda teise (kujuteldavatele) ootustele vastavalt. Tegelikult sünnib sellest palju segadust, etteheiteid ja rahulolematust.

Tasub mõelda, järgmistele küsimustele. *Kas elukaaslastena on läbi räägitud, kuidas näha kummagi rolli, mida naine mehel kasuisana ootab ja millistest väärtustest ise oma käitumises lähtub?* Tuntud Taani pereterapeut Jesper Juul on oma kogemustele toetudes öelnud, et paljud kasuvanemad hakkavad kohe kasvatama, unustades, et kõigepealt on oluline lapsega kontakt luua. Juul rõhutab, et tähtis on subjekt-subjekt suhe lapsega. Paraku suhtlevad paljud (nii kasu- kui ka bioloogilised) vanemad lapsega viisil, mis muudab lapse justkui objektiks. Selline käitumine avaldub kuulekuse ja allumise nõudmises. Last ei kohelda võrdse selles mõttes, et tema poole ei pöörduta respektiga, tema vajadusi ja tundeid arvestades, vaid sisemise hoiakuga, justkui vanemal inimesel oleks suurem õigus oma vajaduste rahuldamiseks ja seisukohtade maksmapanemiseks. Lapse ja vanema vastastikku rahuldustpakkuva suhte aluseks on vanemapoolne austus ja lugupidamine lapse suhtes.

Juul rõhutab, et tähtis on subjekt-subjekt suhe lapsega.

Juul rõhutab ka, et kasuisaga peres on esmatähtis, kuidas kasuisa kohtleb lapse ema. Tajudes, et kasuisa mõjub emale hästi ja ema on õnnelik, on ka lapsel kergem kasuisa olemasoluga leppida. Väga oluline on ausus. Lastele ei pea püüdma meeldida ja kindlasti ei tohi neid ära osta. Piisab, kui võtta last tõsiselt ja arvestada tema kui inimesega, kel on oma vajadused, tunded ning väljakujunenud huvid ja käitumisviisid. Ka siis, kui lapse käitumises on midagi vastuvõetamatut, ei anna tulemust püüda last muuta. Lapsesse respektiga suhtudes vastab ka laps mingi aja pärast samaga. Olles loonud lapsega vastastikusel respektil põhineva suhte, on hiljem võimalik ka lapse soovimatut käitumist mõjutada.

Lapse ja vanema vastastikku rahuldustpakkuva suhte aluseks on vanemapoolne austus ja lugupidamine lapse suhtes.

Kuidas selgitada mehele, et ta on ühe lapsega "karmim"? Naine võiks mehele kirjeldada konkreetselt, mida mees teeb tütrega suheldes teisiti kui pojaga. Kasutades omavahelises vestluses käitumise kirjeldust ja tuues välja selle käitumise mõju tütrele (milline on tütre reageering), võib arutelu muutuda tulemuslikumaks, sest see aitab mehel ennast nõ kõrvalt näha.

Tütre aitamiseks oleks abi tütre kuulamisest ja tema tunnete peegeldamisest, see aitaks tal ka iseenast paremini mõista. Tõenäoliselt on tütre vajadus olla mõistetud ja võrdset koheldud, mis võimaldaks tal tunda end omaksvõetuna ning perega kokkukuuluvana. Antud juhtumi kirjelduse kohaselt on tõenäoline, et praegu tunneb ta end mingil moel justkui äärepeal olevana, poolenisti hüljatuna ja sobimatuna. Tütrelt kuuldot on loomulikult vajalik omavahelise suhtluse korrigeerimisel arvestada.

Tasuks ka tähelepanu pöörata sellele, kui kaua oldi tütrekahekesi? Kui kaua oldi elukaaslasega koos kolmekesi, st enne poja sündi? Kuidas oli tütre suhe kasuisaga sel ajal? Lastel, kel on kasuvanemaga hea läbisaamine, on uute laste sündides mure ja hirm saada hüljatud, kartes, et nüüd pole tema enam nii tähtis. Seepärast vajavad need lapsed sel perioodil teadlikku tähelepanu ja armastavat käitumist nii pärisvanema kui ka kasuvanema poolt.

Oluline on ka *teave pärisisa kohta*. Kui lapse pärisisa on elus, võib laps karta, et kasuvanem püüab tema kohta ära võtta. Siis on tähtis, et kasuvanem ei kipuks bioloogilise vanema kohale, vaid aktsepteeriks, et lapsel on oma isa. On piisav, kui olla toetav ja hoolitsev täiskasvanud kaaslane. Kui pärisisa on surnud, võib tegu olla kinnikiilunud leinaga.

Lapsele võib kasuisa omaksvõtmine tunduda justkui oma isa reetmisena.

Lapsendamine ilma eelpool kirjeldatud küsimusi käsitlemata ei lahenda olemasolevaid probleeme. Kõigi osapoolte vajaduste ja tunnete erapooletuks ja asjatundlikuks käsitlemiseks oleks soovitatav pöörduda pereterapeudi poole.

Õiguslik kommentaar:

Lapsendamine on lubatud, kui see toimub lapse huvides ja on alust arvata, et lapse ja lapsendaja vahel tekib vanema ja lapse suhe. Lapsendamine on õigustatud vaid äärmuslikel juhtudel (eriti vanema abikaasa poolt), sest lapse parim huvi on teada oma päritolu ja säilitada identiteet, mille lahutamatud osad on lapse nimi ja bioloogiline vanem. Lapsendamisel tuleb arvesse võtta lapse üleskasvatamise järjepidevust, rahvuslikku, usulist, kultuurilist ja keelelist päritolu, samuti lapsendaja isikuomadusi, suhteid lapsendatavaga, varalist seisundit ja võimet täita lapsendamisest tulenevaid vanema kohustusi. Lapsendaja peab olema vähemalt 25-aastane, ühiselt lapsendada võivad ainult omavahel abielus olevad isikud. Lapsendamise puhul tuleb lähtuda võimalusel ka lapse vanema eeldatavast tahtest. Lapsendamisel hoidutakse õdede ja vendade lahutamisest. Lapsendamiseks antud nõusolekud peavad olema antud vabatahtlikult ega tohi olla antud tasu eest. Vähemalt 10-aastase lapse nõusolek lapsendamiseks on kohustuslik aga ka noorema lapse arvamus, kui ta on suuteline aru saada lapsendamise mõttest. Lapsendatul on õigus saada teavet lapsendamise fakti kohta, samuti maavalitsuse kaasabil teavet oma bioloogiliste vanemate, vanavanemate ja bioloogiliste õdede ja vendade kohta nende nõusolekul.

Lapsendamine on lubatud, kui see toimub lapse huvides ja on alust arvata, et lapse ja lapsendaja vahel tekib vanema ja lapse suhe.”

